

MIECZYŚLAW MARKOWSKI
Kraków

PRÓBA REAKTYWOWANIA BURYDANIZMU
NA UNIWERSYTECIE PRASKIM
W DRUGIM ĆWIERĆWIECZU XV WIEKU

O wpływ na oblicze filozoficzne założonego 7 kwietnia 1348 r. Uniwersytetu Praskiego ubiegali się przedstawiciele różnych kierunków doktrynalnych. Zakonnicy wykładowcy, którzy pochodzili z zakonu augustiańskiego, dominikańskiego, franciszkańskiego i karmelickiego¹, wprowadzili zapewne różne odmiany realizmu. Wzorowany pod względem organizacyjnym na Uniwersytecie Paryskim Uniwersytet Praski nie mógł być obojętny na to, co działo się w Paryżu. Liczne kontakty naukowe między uczelniami ułatwiły przenikanie paryskiego prądu filozoficznego do Pragi. Czescy studenci i prascy magistry, wracając ze studiów paryskich, przywozili z sobą modne dzieła Jana Burydana i jego uczniów. Już w latach sześćdziesiątych XIV w. kopiowano te dzieła w praskim skryptyorium². Z faktów tych można wnioskować, że wówczas w Pradze istniała bierna recepcja burydanizmu, która zaczęła się przypuszczać już w latach pięćdziesiątych tego stulecia. Wydane w 1367 r. ustawy sankcjonowały ten stan rzeczy³. Otworzyły też one podwoje uniwersytetu dla wpływu filozofii oksfordzkiej, gdyż zalecały ponadto, ażeby mistrzowie prascy do wykładów uniwersyteckich wykorzystywali dzieła sławnych filozofów ze starego oksfordzkiego ośrodka naukowego, a swoje własne dzieła pisali kierując się zasadami

¹ W. T o m e k. *Geschichte der Prager Universität. Zur Feier der fünfhundertjährigen Gründung derselben*. Prag 1849 s. 3.

² Por. np. Kraków, Biblioteka Jagiellońska cms 660 f. 130ra: „Expliciunt questiones sub anno incarnationis domini 1366, feria secunda proxima ante festum beati Luce a magistro Byridano summo ville Parisiensis collecte, Pragis ab Alberto conscripte”; Wien, Österreichische National Bibliothek cms 5473 f. 48va: „Expliciunt questiones magistri Biridani super 'De generatione et corruptione', reportate Prage sub anno millesimo CCC^o LXX° in die sancti Petri ad vincula”.

³ *Liber decanorum Facultatis Philosophicae Universitatis Pragensis ab anno Christi 1367 usque ad annum 1585*. Pars 1. W: *Monumenta historica Universitatis Carolo-Ferdinandae Pragensis*. T. 1. Pragae 1830 s. 40-42.

modnej filozofii paryskiej i oksfordzkiej⁴. Pisanie przez praskich filozofów pod wpływem burydanowskiego terminizmu i konkretyzmu dało początek czynnej recepcji burydanizmu, przy czym była to orientacja bardziej umiarkowana w stosunku do paryskiej⁵. Nie bez znaczenia była tu dokonana w 1383 r. inkorporacja do Uniwersytetu Praskiego dominikańskiego Studium oraz wzmagające się wpływy filozofii angielskiej, w tym nawet skrajnego realizmu Jana Wiklefa, co ułatwiały kontakty między czeskimi i angielskimi rodzinami królewskimi. Wskutek tego burydanizm, nawet w zmodyfikowanej formie, zaczął w latach osiemdziesiątych XIV w. tracić na znaczeniu. Doszło do radykalnego skracania dzieł burydanowskich. Przeciw tym praktykom w 1390 r. wydano nawet specjalne zarządzenie⁶. W Pradze burydanizm zanikał; z Pragi promieniował wszakże na zakładane uniwersytety w środkowej Europie, zwłaszcza na studia generalne w Heidelbergu i Erfurcie. Tracące w Pradze na atrakcyjności dzieła burydanowskie stały się modne na tych uczelniach. Opuszczający Pragę absolwenci polscy, mając na widoku karierę naukową na odnowionym Uniwersytecie Krakowskim, niejednokrotnie zabierali z sobą do kraju dzieła Jana Burydana, jego paryskich uczniów i swoich praskich mistrzów. Wyjście z Pragi w maju 1409 r. około czterystu studentów i bakałarzy oraz czterdziestu mistrzów niemieckich przerwało rozwój burydanizmu na tamtejszym uniwersytecie⁷. Dominującego znaczenia nabral natomiast realizm różnych odcieni⁸. Ruchy społeczno-religijne doprowadziły do upadku poziomu naukowego filozofii nauczanej na Uniwersytecie Praskim.

Gdy w drugim ćwierćwieczu XV w. doszło znowu do intensywniejszego nauczania filozofii na Uniwersytecie Praskim, zaczęto reaktywować też inne kierunki filozoficzne. Jednym z nich był burydanizm. W Pradze szerzyli go przybysze z Krakowa i Wiednia. W posiadaniu Polaków był kodeks rękopiśmienny X. E. 1 Biblioteki Państwowej, który pochodzi z 1429 i 1433 r. Świadczy o tym wyklejka z notą własnościową Jakuba z Krakowa, magistra z r. 1396 i wykładowcy Uniwersytetu Praskiego do 1401 r.⁹ Andrzej z Osieczna prze-

⁴ Tamże.

⁵ Por. M. M a r k o w s k i. *Recepcja dzieł Jana Burydana na uniwersytetach Europy środkowej*. „Studia Mediewistyczne” 20:1983 nr 2 s. 40.

⁶ *Liber decanorum* ... s. 82.

⁷ M. M a r k o w s k i. *Burydanizm w Polsce w okresie przedkopernikańskim. Studium z historii filozofii i nauk ścisłych na Uniwersytecie Krakowskim w XV wieku*. Wrocław 1971 s. 212; t e n ż e. *Recepcja dzieł Jana Burydana* ... s. 39.

⁸ V. H e r o l d. *Pražská Univerzita a Wyclif. Wyclifovo učení o ideách a geneze husitského revolučního myšlení*. Praha 1985 s. 139 i n.

⁹ „Liber domini Jacobi Poloni”. Praha, Státní knihovna ČSR (dalej skrót: SK). Cms X. E. 1 teg. infer.; por. G. B. K o r o l e c. *Repertorium commentariorum medii aevi in Aristotelem*

pisal w 1433 r. komentarz do *De quatuor virtutibus cardinalibus* Seneki¹⁰. Był też właścicielem tego kodeksu¹¹. Później należał on do Polaka Andrzeja, który uzyskał bakalaureat nauk wyzwolonych w Pradze w 1467 r.¹² W kodeksie tym znajduje się komentarz¹³ do *Ekonomiki* Arystotelesa, którego autor utrzymuje, że przedmiotem tego dzieła jest albo człowiek, którego należy uszczęśliwić, albo działalność ludzka zapewniająca mu taką szczęśliwość w rodzinie¹⁴. Było to wyrazem praktycyzmu propagowanego przez późniejszych przedstawicieli szkoły burydanowskiej. Dominujący w tym czasie w Krakowie felicytabilizm indywidualny i rodzinny oraz praktycyzm burydaniści krakowscy starali się więc przenieść do Pragi.

W komentarzu¹⁵ do *Analitik pierwszych* długoletniego wykładowcy (1411-1441) i trzykrotnego (1429, 1433, 1440) dziekana praskiego Wydziału Umiejętności Buzki z Gdyna (zm. 11 VIII 1441) są widoczne tylko minimalne wpływy zmodyfikowanego burydanizmu¹⁶. Nie pojawiły się one już w jego pochodzą-

Latinorum quae in Bibliotheca olim Universitatis Pragensis nunc Státní Knihovna ĀSR vocata asservantur. Wrocław 1977 s. 71.

¹⁰ „Explicit liber Senece 'De quatuor virtutibus cardinalibus' finitus per me Andream e Osieczno ... finitus 4 feria in illa sillaba Vincencii anno Domini MCCCC33” (SK cms X. E. 1 f. 257r; K o r o l e c, jw.).

¹¹ „Est domini Andree” (tamże).

¹² „Liber domini Andree Poloni in Cralowicz” (tamże fragm. in teg.; K o r o l e c, jw. s. 71 i 124).

¹³ „(I)n minimis quoque rebus divinum presidium debet implorari. Invocandum est, inquam, omnium rerum patrem ... X ... Similis decet enim considerare ad omnes iuste considerantes, scilicet ut ipsos imitetur et agat iuste. Sic enim faciendo singulum iuste et rationabiliter dispensabit ... Amen. Deo gracias. Explicit liber 'Yconomicorum' ipsius Aristotelis minor, sub anno Domini MCCCCXXIX. Finitus tertia feria post Oculi in illa sillaba Mar” [1 III 1429] (SK cms X. E. 1 f. 228r-257v; K o r o l e c, jw. s. 71-72).

¹⁴ „Iste liber, cuius subiectum est homo felicitabilis vel operacio humana ordinata in finem, prout ille homo est pars communitatis domestice, intitulator liber 'Yconomicorum' Aristotelis, in quo determinat de regimine plurium in domo” (tamże f. 228r).

¹⁵ „Utrum noticia prioristica seu noticia libri 'Priorum' sit sciencia? Contra: Omnis sciencia est accidens. Sed noticia libri 'Priorum' non est accidens. Igitur non sciencia ... X ... per viam syllogismi, et ita in diversis et diversimode sit hec ostensio vera, quod non est inconveniens ... Anno Domini MCCCCXXXIII ... comportatum est opus per manus Jacobi de Stracz post magistrum Buzkonem de Gdyna et finitus feria VI ante festum Trinitatis [21 V 1434] in Collegio Karoli in magna tribulacione tunc currente, quia Thaboriste et Sirotkones tunc circum Pragam devastabant et comburebant, et dominica in octava Corporis Christi prostrati sunt ad ultimum [30 V 1434]” (SK cms III. G. 27 f. 1r-381v; por. K o r o l e c, jw. s. 19). Zob. też: SK cms IV. F. 19 f. 1r-363r: B u z k o d e G d y n a. *Expositio I-II librorum „Analyticorum priorum” Aristotelis*; por. F. Š m a h e l. *Paris und Prag um 1450. Johannes Versor und seine böhmischen Schüler*. „Studia Źródłoznawcze” 25:1980 s. 67 przyp. 10.

¹⁶ „Respondetur secundum Biridanum et Robertum” (SK cms III. G. 27 f. 305v).

cym z 1449 r.¹⁷ komentarzu¹⁸ do *De anima* Arystotelesa, gdzie jest cytowany Rudolf Brytyjczyk¹⁹ i gdzie problematykę powszechników rozwiązano w duchu realizmu Alberta Wielkiego²⁰.

Praski magister z 1440 r., dziekan Wydziału Umiejętności w semestrze zimowym 1442/43 i rektor Uniwersytetu Praskiego w 1447 r. Maurycy z Benessowa²¹ jest autorem komentarza²² do *Fizyki*, który powstał w 1445 r. w Pradze²³ i który w formowaniu tytułów kwestii nawiązuje do analogicznego dzieła Jana Burydana²⁴. Roztrząsając problem przedmiotu fizyki filozoficznej, Maurycy zreferował trzy stanowiska: Tomasza z Akwinu, przyjmującego byt zmienny²⁵, dalej – szkotystyczne zapatrywania o bycie przyrodzonym²⁶ i wreszcie poglądy Alberta Wielkiego, Idziego Rzymianina i Waltera Burleya, którzy opowiadali się za ciałem zmiennym²⁷. Maurycy z Benessowa poszedł za przedstawicielami wspólnej drogi, którzy utrzymywali, że przedmiotem fizyki jest byt zmienny²⁸. Praski filozof przyjmował trzy rodzaje powszechników. *Universale ante rem* utożsamiał on z powszechną przyczyną wszystkiego²⁹.

¹⁷ „Finitum feria III in vigilia Philippi et Jacobi anno Domini MCCCCXLVIII in domo domini Mathie de Chlumpczan circa Bethlem Prage [30 IV 1449]” (SK cms V. E. 7f. 175v; por. K o r o l e c, jw. s. 41).

¹⁸ „Utrum de anima sit sciencia? Respondetur, quod sic secundum Philosophum ...” (SK cms V. E. 7 f. 1r).

¹⁹ Tamże f. 3v.

²⁰ Tamże f. 10v.

²¹ Zob. J. T ř i š k a. *Literární činnost předhusitské university*. Praha 1967 s. 80, 167.

²² „Ut dictur septimo 'Metaphysice', argumentum probatur, «quia» sunt mobilia, et omnis motus et operationes ... X ... omnia enim huius sciencie ordinata sunt in cognicionem primi motoris, ut ipso cognito amplius diligentur, cetera vilescunt ... Amen” (SK cms V. F. 5 f. 1r -192v).

²³ „Respondetur, quod non debet concedi, quod sit eadem aqua circa Pragam hodie et heri in Mutavia” (tamże f. 20r).

²⁴ „Expliciunt comportata reverendi magistri Mauricii de Benessow in titulos questionum Biridiani assignatos octo libris 'Phisicorum'. Reportata in loco stubam buralium per Wenceslaum de Wrben anno dominice incarnationis millesimo CCCC^o quadragesimo quinto in vigilia apostolorum Simonis et Jude etc. [27 X 1445]” (tamże f. 192v).

²⁵ „Nota, quod hec questio movetur propter diversas opiniones philosophorum in assignacione subiecti ... quiddam ut sanctus Thomas dicunt, quod ens mobile sit subiectum” (tamże f. 5r).

²⁶ „Alii vero dicunt, quod ens naturale est hic subiectum” (tamże).

²⁷ „Terci vero, ut Burleus, Egidius, Magnus Albertus et plures alli dicunt subiectum esse corpus mobile” (tamże).

²⁸ „Sed quia communiter pro subiecto assignatur ens mobile, ideo primo ista via est sustinenda et dicendum est, quod ens mobile est hic subiectum” (tamże).

²⁹ „Item universale accipitur multipliciter: Quoddam est ante rem, ut est causa universalis omnium et hoc non est de re nec a re sumptum, nec ad rem componitur, sed est omnia prehabens potencia. de quo nihil ad propositum” (tamże f. 14v).

Powszechnik, jego zdaniem, może mieć też charakter intencjonalności. W tym znaczeniu jest on pojęciem w duszy. Jego przyczyną jest wszakże rzecz istniejąca³⁰. Takie poglądy głosili konceptualiści XIV-wieczni z Wilhelmem Ockhamem na czele. Maurycy wyróżnił jeszcze powszechnik będący rzeczą, której natura może istnieć w wielu bytach lub może być o nich orzekana³¹. W tym wypadku praskiemu filozofowi chodziło o poglądy realistów, i to raczej umiarkowanych niż skrajnych. Wydaje się, że sam skłaniał się do konceptualizmu, gdyż na postawione pytanie³² odpowiedział pojmując powszechnik jako pojęcie³³.

Maurycy z Benessowa zajął się także kapitalnym dla późnośredniowiecznej dynamiki zagadnieniem ruchu wymuszonego. W związku z tym przytoczył on przypisaną przez Symplicjusza Platonowi opinię wzajemnego przeciwstawienia (*per antiperistasim*), przyjmowaną przez Arystotelesa teorię o pośredniku między poruszycielem a ciałem wprawionym przemocą w ruch i wprowadzoną przez Jana Burydana teorię impetu. Praski wykładowca fizyki zaznaczył, że współcześni mu filozofowie odchodzili od zapatrywań Arystotelesa³⁴, a trzymali się poglądów Burydana³⁵. Wydaje się, że Maurycy z Benessowa skłaniał się też do przyjęcia teorii impetu w wyjaśnianiu ruchu wymuszonego zjawisk ziemskich. Odszedł wszakże od burydanowskiego terminizmu, a zbliżył się do realizmu, gdy dysputował na temat uniwersaliów³⁶.

Autorem aż dwóch komentarzy do *Fizyki* jest Stanisław z Hneždna (Gnezna), który w latach 1428-1432 działał w praskim skryptorium, w 1446 r. uzyskał stopień magistra i odtąd aż do 1458 r. był wykładowcą Facultas Artium Liberalium w Pradze³⁷. Jako dziekan prowadził on przypuszczalnie dysputy w

³⁰ „Alio modo universale sumitur pro intencione et dicitur conceptus in anima, quamvis causatus a modo essendi in re existente et de hoc universali loquitur Philosophus primo 'De anima'” (tamże).

³¹ „Alio modo universale sumitur pro re et est natura, cui non inpugnat esse in pluribus, ut homo, asinus” (tamże).

³² „Utrum universalia sint nociora nobis singularibus?” (tamże).

³³ „Hiis visis dicitur ad questionem, quod universalia pro intencione non sunt nociora quo ad nos” (tamże).

³⁴ „Tercia est opinio Biridani et modernorum, que dicit, quod proiecta moventur a qualitate, que «vocatur» impetus, quem proiciens imprimat projecto. Et ita moderni ab Aristotele, quia ponunt impetum in ipso projecto” (tamże f. 189v).

³⁵ „Sciendum, quod Biridanus, quem moderni sequuntur, multis rationibus probando primas duas opiniones” (tamże f. 190v).

³⁶ Zob. M a u r i c i u s d e B e n e s s o w. *Quaestiones super 'Isagogen' Porphyrii*. SK cms V. H. 14 f. 4v, 34r.

³⁷ Zob. T ř i š k a, jw. s. 168; J. B. K o r o l e c. *Stanisław z Gnezna. Stan badań*. „Materiały i Studia Zakładu Historii Filozofii Starożytnej i Średniowiecznej” 6:1966 s. 14-34.

1448 r., opierając się na *Quaestiones disputatae*³⁸, które zachowały się w paryskim kodeksie rękopiśmiennym X. G. 21³⁹. Podobnie jak Maurycy z Benessowa, twierdził on, że fizyka filozoficzna dotyczy bytu zmiennego⁴⁰. Takie poglądy reprezentowali nie tylko przedstawiciele starej drogi, lecz także nowej drogi. W XV w. głosili je również rzecznicy wspólnej drogi⁴¹.

Stanisław z Hneždna zajął się także sprawą ruchu wymuszonego. Najpierw zreferował opinię Arystotelesa, według którego wprawiający w ruch ciało poruszyiciel nadaje zgęszczonemu powietrzu swoją siłę do dalszego poruszania⁴². Na drugim miejscu przedstawił on burydanowską teorię impetu⁴³. Ponieważ Stanisław z Hneždna napisał swój komentarz w formie *quaestiones dialecticae*, wysunął kontrargumenty przeciwko arystotelesowskiej⁴⁴ i burydanowskiej teorii dynamicznej⁴⁵. Uważał, że wadą tej ostatniej teorii jest jej niezgodność z zapatrywaniami Arystotelesa. Stanisław z Hneždna oscylował więc między zanikającymi wpływami burydanowskiej nowej fizyki i rodzącymi się pod wpływem humanizmu renesansowego tendencjami nawrotu do „historycznego”, tzn. autentycznego Arystotelesa.

Swój drugi komentarz⁴⁶ do *Fizyki* Arystotelesa Stanisław z Hneždna zreda-

³⁸ „Disputata super 'Phisicorum' composita per magistrum Stanislaum de Gnezna, collegiatum Collegii Karoli imperatoris” (SK cms X. G. 21 in teg sup. int.; por. K o r o l e c. *Repertorium* ... s. 80).

³⁹ „Utrum in totali sciencia naturali sit unum proprium et adequatum subiectum ponendum? Contra questionem arguitur sic ... X ... Est enim fons et origo omnis boni, in quo gaudere debemus ipsi semper agendo grates... Omnia enim huius sciencie ordinata sunt in cognitionem primi motoris, qui est ens optimum, quo melius excogitari non potest, infiniti vigoris, indivisibilis, inextensus, primum ens, prima causa, a qua omnibus derivatum est esse et vivere. cui sit, laus ... Amen” (SK cms X. G. 21 f. 1r-124r; por. K o r o l e c. *Repertorium* ... s. 80).

⁴⁰ „Sciendum, quod ens mobile est ens mutabile quocumque motu, ita quod ens mobile est, quod est aptum natum mutari quacumque sex specierum motus sive motu generacionis, sive corrupcionis, sive diminucionis, augmentacionis etc” (SK cms X. G. 21 f. 3v).

⁴¹ „Sed quia communiter assignatur pro subiecto ens mobile, ideo ista via sustinenda est” (tamże f. 2v).

⁴² „Notandum, quod pro ista questione sunt due opiniones: Una est Philosophi in textu, qui ymaginatur, quod proiecta moventur a proiciente, qui condesant aerem iuxta se ei imprimendo suam virtutem” (tamże f. 121va).

⁴³ „Secunda opinio est Biridani et modernorum, que dicit, quod proiecta moventur a quadam qualitate, que vocatur impetus, quam proiciens imprimit proiecto” (tamże).

⁴⁴ „Sed contra opinionem Aristotelis arguitur sic” (tamże).

⁴⁵ „Contra secundam opinionem arguitur sic: Ista opinio Biridani et aliorum videtur esse contra opinionem Aristotelis, ergo mala” (tamże f. 122r).

⁴⁶ „In nomine Patris et Filii et Spiritus sancti. Amen. – Quia liber iste, quem in nomine pre manibus accepi declarandum, dicitur 'Phisicorum' seu liber 'Naturalis philosophie', id est tractans de corpore naturali sive phisico ... X ... Et ergo vis rationis huius, quod primum movens non habet magnitudinem infinitam, quia illam non contingit esse infinitam ex tercio huius nec finitam,

gował w postaci *expositio textus*⁴⁷ i wykladał na jego podstawie pomiędzy 10 listopada 1449 a 22 czerwca 1450 r.⁴⁸ W dziele tym praskiemu filozofowi chodziło o wyjaśnienie tekstu Arystotelesa, a nie o dyskusję z różnymi średnio-wiecznymi zapatrywaniami doktrynalnymi. Ale nawet w ten sposób zredegowa-nym dziele nie dało się tego całkowicie uniknąć. W niektórych przypadkach Stanisław z Hneždna zmienił nawet swoje uprzednie zapatrywania. Widać to np. przy określeniu przedmiotu fizyki, w którym nawiązał do zapatrywań Alberta Wielkiego⁴⁹. Z tego wynika, że Stanisław z Hneždna nie był zdecydowanym zwolennikiem burydanowskiej nowej fizyki, gdyż zgodnie z założeniami pras-kiej wspólnej drogi proponował rozwiązania pojednawcze.

W pochodzących z 1449 r. praskich *puncta*⁵⁰ w reportacji bakałarza Alek-sandra z Třebovia⁵¹ do *Fizyki* występuje deklaratywne opowiedzenie się za *via communis*, która w tym czasie w Pradze zasadzała się na nawiązaniu do poglą-dów Arystotelesa i Awerroesa z jednej,⁵² a do zapatrywań Jana Burydana z drugiej strony⁵³. Autor tego komentarza podkreślił nawet, że te ostatnie roz-wiązania są prawdziwe⁵⁴. Odwoływał się on wielokrotnie do *via communis*⁵⁵.

quia in magnitudine finita infinita potencia esse non potest, quia nullam habet magnitudinem, nullo igitur modo, sed seipsum est quid sensibile, sed cum sit summe simplex omnino indivisibilis est, qui est summe intelligibilis et summe cognoscibilis, in cuius cognitione consistit summa felicitas, qui est Deus ... Amen.” (SK cms X. F. 16 f. 1r-204r; por. K o r o l e c. *Repertorium* ... s. 74.

⁴⁷ „Lectura super ‘Physicorum’ comportata per m[agistrum] Stanislaum de Gnezna” (SK cms X. F. 16 f. 1 aggl. adlig. r; por. K o r o l e c. *Repertorium* ... s. 74).

⁴⁸ „Istud opus est terminatum per manus Stanislaui de Gnezna anno Dominice incarnationis 1450 feria II ante Joannis Baptiste ipso die decem milium martirum [22 VI 1450]. Hic liber est lectus per me in Universitate Pragensi eodem anno, quem incepi legere feria II ante Martini anno 1449 [10 XI] et terminavi in vigilia Joannis Babtiste anno 1450” (SK cms X. F. 16 f. 204r; por. K o r o l e c. *Repertorium* ... s. 74).

⁴⁹ Zob. przyp. 46 niniejszego artykułu.

⁵⁰ „Secuntur questiones ‘Physicorum’. – Quia in hoc libro Aristotelis, qui intitulatur liber ‘Physicorum’, traditur philosophia naturalis ... [f. 24v:] Utrum philosophia naturalis sit considera-tiva de omnibus rebus mundi? Notandum ... X ... quo melius excogitari non potest, infiniti vigoris, indivisibilis inextensus, primum ens, prima causa, a qua omne derivatum est, quod est vivere, cui sit laus et gloria ... Amen. Et sic est finis” (SK cms III. H. 8 f. 24r-68r; por. K o r o l e c. *Repertorium* ... s. 20).

⁵¹ *Liber decanorum* ... t. 2 s. 39-40.

⁵² „Et via communis, ut Aristoteles et Commentator ponunt” (SK cms III. H. 8 f. 25r).

⁵³ „Pro questione est duplex opinio: Una Biridani et communis vie, que ponit, quod pars qualitatis prius acquisita manet cum posteriore in vera et proprie dicta alteratione successiva, que est cum obieccione contrarii ... Alia est opinio ad istam questionem, que dicit postquam ad unum gradum caliditatis ... et sic negaretur questio, communis tamen scola concedit questionem” (tamże f. 42r).

⁵⁴ „Utrum qualitates contrarie sicut albedo et nigredo possunt se simul compati in eodem subiecto? ... Pro qua questione duplex est sententia: Una Biridani et communis scole determinans,

Te autodeklaracje znalazły oczywiście praktyczny wyraz przy rozstrzygnięciu rozbieżnych opinii. Przy określeniu przedmiotu fizyki praski filozof odrzucił poglądy Alberta Wielkiego i Idziego Rzymianina⁵⁶, a przyjął rozwiązanie zgodne z *via communis*⁵⁷, które w tym wypadku odpowiadało założeniom zmodyfikowanego burydanizmu⁵⁸. Autor omawianego praskiego dzieła przyjął burydanowską teorię impetu⁵⁹. Chociaż niektórzy opowiadali się za arystotelesowską teorią dynamiczną⁶⁰, to jednak Aleksander z Třebovia poszedł za swoim mistrzem i powszechnie przyjmowanymi poglądami szkoły burydanowskiej⁶¹. Dodać wypada, że ograniczył on jej zastosowanie do wyjaśnienia tylko ruchów ziemskich, chociaż jej ujęcie pozwalało także na aplikację do ruchów niebieskich.

Za Janem Burydanem Aleksander z Třebovia utrzymywał, że poznanie ludzkie zaczyna się od podpadających pod zmysły rzeczy indywidualnych⁶². Podobnie jak wielu innych komentatorów szkoły burydanowskiej, którzy objaśniali tekst *De anima*, zajął się on też sprawą intelektu ludzkiego. Przy tym przytoczył nie tylko opinie Aleksandra z Afrodyzji, Awerroesa i stanowisko wiary katolickiej, które utożsamiał z poglądami św. Augustyna, lecz przytoczył jeszcze czwarte rozwiązanie, będące wyrazem naturalistycznych tendencji późnego

quod questio est vera, scilicet quod contraria imperfecta possunt se compati in eodem subiecto ... Alia est sententia ponens, quod nullo modo contraria possunt se compati in eodem subiecto secundum aliquos gradus" (tamże f. 41r).

⁵⁵ „Communis via ponit" (tamże l. III q. 18); „Secundum communem scolam dicitur" (tamże l. VI q. 6 f. 58r).

⁵⁶ „Utrum ens mobile sit subiectum in sciencia naturali? Quia de subiecto sciencie naturalis philosophi diversificantur, nam Egidius ponit ens naturale pro subiecto; Albertus Magnus ponit corpus mobile" (tamże f. 25r).

⁵⁷ „Et via communis ut Aristoteles et Commentator ponunt ens mobile" (tamże).

⁵⁸ „Igitur movetur hec questio, unde duplex est subiectum sciencie naturalis, unum quo ad nos ut ens mobile, aliud quo ad naturam ut ens naturale. Ad questionem respondetur cum via communi, quod ens mobile est subiectum quo ad nos in totali sciencia naturali" (tamże).

⁵⁹ „Utrum proiectum post exitum a manu proicientis moveatur ab aere vel ab impetu impresso? Nota, impetus in proposito est res permanens et est qualitas nata movere aliquod mobile ad istum et ad illum situm, quem movens imprimens mobili ipsam intendit" (tamże f. 67v).

⁶⁰ „Ad questionem respondetur dupliciter: Quidam dicunt, quod proiectum a manu movetur ab aere, qui per manum propellitur et circumfluit mobile" (tamże).

⁶¹ „Sed magister in questionibus dicit et hoc communiter tenetur, quod cum proiciens proicit ipsum proiectum, tunc imprimat sibi quendam impetum seu quendam virtutem motivam, per quam proiectum ipsum movetur ad illam vel aliam partem" (tamże).

⁶² „Ad questionem respondit Biridanus, quando res incipiunt cognosci originaliter, tunc prius res recipitur singulariter, i. e. cum condicionibus individuantibus quam universaliter, i. e. sine condicionibus individuantibus, quia cognicio in nobis intellectiva generatur ex sensitiva" (tamże f. 2v).

średniowiecza. Według niego intelekt ludzki powstaje z ciała matki i z zespolenia tworzyw kosmicznych. Jest więc zniszczalny. Stworzony jest duch, z którym łączy się dusza intelektualna⁶³. Aleksander z Třebovia dodał wszakże, iż powszechnie utrzymują się poglądy, że intelekt ludzki jest stworzony i że nie powstaje z materii⁶⁴.

Podobnie jak wielu burydanistów komentujących *De anima* Arystotelesa praski filozof postawił jeszcze pytanie, czy intelekt ludzki jest formą tkwiącą w ciele ludzkim⁶⁵. Na kanwie tych rozważań wypowiadano zwykle ważne tezy z teorii poznania i metodologii nauk. Nasz autor mówił o dwóch kryteriach prawdy, tj. o wierze⁶⁶ i o przyrodzonym rozumie ludzkim. Wiara jest wprawdzie kryterium powszechnym, ale zbyt ogólnym⁶⁷, by rozstrzygnąć postawiony problem⁶⁸. Dodał wszakże, iż na podstawie *Dekretów klementyńskich* potępia się wszystkich, którzy w omawianej sprawie zajmują stanowisko odmienne⁶⁹. W wiekach średnich, jak wynika choćby z wywodów Piotra Hiszpana, *ratio naturalis* była różnie ujmowana. W omawianym przypadku, zdaniem praskiego autora, można ograniczyć się do jej rozumienia jako argumentu przyrodzonego⁷⁰. *Ratio naturalis* może być jakimś sądem wyprowadzonym z pryncypiów

⁶³ „Utrum intellectus humanus est forma substancialis inherens corpori humano etc.? Ista questio movetur propter opinionem Allexandri et Commentatoris et aliorum. Allexander enim posuit intellectum esse formam organicam ex potencia materie educta ... Commentator vero dixit oppositum ei, quod intellectus humanus esset et idem in numero in omnibus intelligentibus et esset unus perpetuus, ingenerabilis, incorruptibilis ... Tercia via est, quod intellectus humanus dependet a corpore quo ad operationes, sed non dependet a corpore in esse, sed habet in infundendo creari et in creando infundi secundum Augustinum. Quarta via dicit, quod intellectus humanus educatur de potencia esse materie matris et ex commixtione elementorum et est generabilis et corruptibilis. Et cum hoc ponit hec via, quod spiritus rationalis creatus est unitus ydemptitate in eodem spirito ipsi anime intellective complexionali et ex potencia materie educte” (tamże f. 18r).

⁶⁴ „Et ex istis opinionibus solum ista tenetur communiter, secundum quod intellectus humanus est creatus et non eductus de potencia materie ... Ad questionem respondetur, quod intellectus humanus est forma substancialis inherens corpori” (tamże).

⁶⁵ „Utrum circumscripta fide catholica ratio naturalis dictaret intellectum humanum esse formam inherentem corpori humano? ” (tamże f. 18v).

⁶⁶ „Nota, fides est habitus, quo firmiter credimus alicui veritati solum cum auctoritate alicuius dicentis, ut quia Deus dicit per se vel per alium, cui revelat. Igitur est verum” (tamże).

⁶⁷ „Fides catholica tantum valet, i.e. fides universalis vel recta, unde catholicum secundum Hugwicium tantum valet sicut commune vel universale” (tamże).

⁶⁸ „Unde questio tantum querit, utrum preter fidem catholicam potest esse aliquod argumentum efficax, quo in lumine naturali posset evidenter demonstrari, quod intellectus humanus sit inherens corpori” (tamże).

⁶⁹ „Ex fide autem in Decretis clementinis condempnantur omnes, qui tenent oppositum questionis etc. ” (tamże).

⁷⁰ „Racio multis modis capitur, sicut patet per Petrum Hispanum, sed ad propositum ratio naturalis tantum valet, i.e. argumentum naturale” (tamże).

przez się znanych, którego prawda jest oczywista w świetle przyrodzonym (*lumen naturale*)⁷¹. Może to być też jakiś wniosek uzyskany drogą wnioskowania zarówno demonstratywnego, jak i dialektycznego⁷². Późnośredniowieczni filozofowie przyrody i przyrodnicy, dla których w tych dziedzinach największym autorytetem był Arystoteles, opowiadali się za aposterioryzmem poznawczym. Stąd nic dziwnego, że w duchu średniowiecznego naturalizmu utrzymywali oni, że skoro konstytutywnym elementem człowieka jest jego ciało, to intelekt musi w nim tkwić jako forma⁷³. Podobnie jak inni przedstawiciele szkoły burydanowskiej, Aleksander z Třebovia w teorii poznania przyjmował podwójne kryterium prawdy, w metodologii nauk obok wnioskowania demonstratywnego aprobował też dialektyczne, a w antropologii filozoficznej stał na gruncie naturalizmu.

Powstały między październikiem 1449 a lutym 1450 r. komentarz do *Fizyki* Arystotelesa uczeni, tacy jak J. Truhlář⁷⁴, E. Faral⁷⁵, Ch. H. Lohr⁷⁶, G. B. Korolec⁷⁷, F. Šmahel⁷⁸ i J. M. Thijssen⁷⁹, przypisali Janowi Burydanowi. Autor tego komentarza nawiązuje wprawdzie do wybitnego paryskiego

⁷¹ „Unde argumentum naturale est, quo ex per se notis in lumine naturali est ostensivum alicuius veritatis” (tamże).

⁷² „Aut ratio naturalis est argumentum fundatum in habitudinibus loycaibus. Et hec ratio, quedam est dyalectica, que procedit ex probabilibus, alia demonstrativa, que procedit ex per se notis et necessariis et hec ratio naturalis dictat verum” (tamże).

⁷³ „Unde quia nostra cognicio procedit a posteriori sicut ab effectibus ad causas et a sensibilibus ad intelligibilia, ideo Aristoteles et alii naturales ex effectibus concluderunt intellectum humanum esse formam informantem corpus. Unde ratio naturalis pro questione potest esse ista: Ex intellectu humano ab intrinseco et essentialiter et ex corpore humano constituitur homo. Ergo necesse est intellectum humanum esse formam inherentem corpori humano” (tamże).

⁷⁴ *Catalogus codicum manu scriptorum Latinorum, qui in C. R. Bibliotheca Publica atque Universitatis Pragensis asservantur*. Praga 1905 s. 287 nr 724.

⁷⁵ *Jean Buridan. Notes sur les manuscrits, les éditions et le contenu de ses ouvrages*. „Archives d'histoire doctrinale et littéraire du moyen âge” 21:1946 s. 8.

⁷⁶ *Medieval Latin Aristotle Commentaries. Authors. Jacobus-Johannes Juff*. „Traditio” 26:1970 s. 169.

⁷⁷ *Repertorium ...* s. 29-30.

⁷⁸ *Verzeichnis der Quellen zum Prager Universalienstreit 1348–1500*. „Mediaevalia Philosophica Polonorum” 25:1980 s. 111.

⁷⁹ *The Short Redaction of John Buridan's Questions on the Physics and their Relation to the Questions on the Physics Attributed to Marsilius of Inghen*. „Archives d'histoire doctrinale et littéraire du moyen âge” s. 264.

uczonego z XIV w.⁸⁰, ale dzieło to powstało w Wiedniu lub oparte jest na analogicznym komentarzu wiedeńskim, o czym świadczy choćby kilkakrotne odwołanie się do Dunaju⁸¹, skopiowany fragment statutów wiedeńskich⁸² i wreszcie wyraźne odwołanie się do wiedeńskiej wspólnej szkoły⁸³. W związku z tym trzeba to dzieło uznać za *Quaestiones Wiennenses* i przytoczyć ich zawartość treściową⁸⁴. Poruszając zagadnienie ruchu wymuszonego⁸⁵, autor tychże *Quaestiones* zauważył, że Jan Burydan zreferował wprawdzie wiele rozwiązań⁸⁶, ale przyjął tylko jedno z nich⁸⁷, które pod nazwą teorii impetu przeszło do historii nauki. Impet ten jest jakością natury permanentnej⁸⁸. Dzięki niemu poruszają się ciała wprawione w ruch przez poruszyciela⁸⁹. Z tego, jak i z innych wywodów autora komentarza można wnioskować, że wiedeńscy

⁸⁰ „Respondetur ad illam questionem, sicut respondet Biridanus in tercia questione sua, quod sciencia naturalis est de omnibus rebus tamquam de significatis per terminos conclusionum et premissarum, quas et per quas ipsa est demonstrativa” (*Quaestiones secundum communem scholam Wiennensem et Ioannem Buridanum super I-VIII libros 'Physicorum' Aristotelis*. SK cms IV. F. 18 f. 1r.).

⁸¹ „Si autem tota aqua in Danubio curreret vel flueret per Sleziam, non esset amplius Danubius capiendo ly Danubius connotative” (tamże f. 20v).

„Manet tamen philosophia naturalis eodem tercio modo ydemptitibus, sicut Danubius manet idem tercio modo ydemptitatis” (tamże f. 2r).

⁸² „Hec sint lectiones ad gradum magisterii pertinentes secundum decreta et statuta almae Universitatis Studii Wienensis: Topicorum, Metaphysica, De celo et mundo, Metheorum, De generatione et corruptione, Parva naturalia, Theorica planetarum, Arismetica communis, Perspectiva, Proporciones breves, Quattuor libri Euclidis, Musica Muris, Latitudines formarum, Ethicorum, Polliticorum. Hec sunt exercicia ad eundem gradum: Exercicium Rethoricorum, Exercicium De anima, De generatione et corruptione, Exercicium Posteriorum” (tamże f. 132v).

⁸³ „Isto modo intitulantur libri 'Physicorum' per communem scholam Wiennensem et specialiter per magistrum Buridanum” (tamże f. 132r).

⁸⁴ W celu wykazania, że chodzi o komentarz wiedeński, a nie Jana Burydana, podaje się w aneksie jego zawartość treściową.

⁸⁵ „Utrum proiectum post exitum a manu proicientis moveatur a manu vel ab aliquo?” (tamże f. 127v).

⁸⁶ „Pro illa questione notandum, quod Biridanus recitat plures modos, quibus mobile movetur, postquam exiit de manu proicientis” (tamże).

⁸⁷ „Biridanus videtur tenere tantum, quod ipse proiectum moveatur a qualitate accidentali, que dicitur impetus, quam qualitatem ipse proiciens imprimit mobili, quando proicit ipsum mobile” (tamże).

⁸⁸ „Et illa qualitas, scilicet impetus est qualitas accidentalis nature permanentis, que nec est gravitas nec levitas impressa mobili a motore mediante motu locali. Talis motus, quando quem qualitas iuvat et promovet ad motum aut velocitatem et quando secundum communem cursum nature per partem post partem aquiritur et corrumpitur ita, quod per nullum longum tempus manet secundum se et quodlibet sui ipso mobili quiescente” (tamże).

⁸⁹ „Per hoc respondetur ad istam questionem, quod proicta post recessum a proiciente moveatur a tali virtute impressa a proiciente” (tamże).

przedstawiciele wspólnej szkoły jeszcze pod koniec 1. połowy XV w. byli zdecydowanymi zwolennikami nowej fizyki, której znajomość szerzyli w tym czasie na Uniwersytecie Praskim.

Polak Marcin z Łęczycy (de Lancicia), który po uzyskaniu w 1443 r. stopnia magistra aż do 1464 r. wykładał na *Facultas Artium Liberalium*, będąc przy tym jej dziekanem w 1445 r. i rektorem Uniwersytetu Praskiego w 1455 r.⁹⁰, jest autorem komentarzy do *Isagogi* Porfiriusza i *Kategorii* Arystotelesa. (Ten pierwszy znany jest z przekazu rękopiśmiennego Benedykta ze Strakoniec⁹¹.) W dziele tym Marcin zajął się także często poruszonym w wiekach średnich problemem samoistnego bytowania powszechników⁹². W związku z tym przytoczył trzy rozwiązania, tj. realistyczne, konceptualistyczne i terministyczne. Według realistów powszechnik jest wspólną naturą istniejącą istotowo w bytach indywidualnych⁹³. Takiej hypostatycznej podstawy nie posiada powszechnik w ujęciu konceptualistów, odzwierciedlający tylko pewne podobieństwo rzeczy jednostkowych⁹⁴. Terminisci zaś sprowadzają powszechniki do terminów napisanych, wypowiedzianych i myślonych⁹⁵. Wydaje się, że Marcin z Łęczycy sympatyzował z terministycznym rozwiązaniem burydanowskim. Stąd zajął się nim dogłębniej⁹⁶. Dodał wszakże pozostałe dwie opinie, które – w zależności

⁹⁰ T ř i š k a. *Literární ...* s. 167-168; F. M. B a r t o š. *Polský husita mezi rektory Karlovy University M. Martin z Lencice*. „Jihočeský sborník historický” 12:1954 s. 28-29.

⁹¹ „(C)irca initium veteris artis primum queritur questio ista, utrum ars est habitus intellectualis recta ratione factivus. Contra ... X ... tunc non est et per [ista] patet solutio ad argumentum. Explicuit disputata super Porphirio collecta per reverendum magistrum Martinum de Lancicia, scripta vero per Benedictum de Strakoniec et finita feria IIII post conversionem sancti Pauli anno etc. 1° [1450]” (M a r t i n u s d e L a n c i a. *Quaestiones super 'Isagogen' Porphyrii*. SK cms V. H. 14 f. 46r-79r).

⁹² „Utrum universalis subsistunt?” (tamże f. 52v).

⁹³ „Circa questionem nota, quod sunt tres opiniones famose de universalibus. Prima est realistarum, qui preter signa et preter conceptus dicunt universale esse in rebus. Unde universale reale est natura communis essentialiter et quidditative inexistens cuilibet suo individuo et de eisdem essentialiter predicabilis, ut homo inest cuilibet homini” (tamże).

⁹⁴ „Secunda vero opinio est conceptistarum, que ponit universale esse tantum modo in conceptu, unde universale secundum conceptistas est conceptus sine ypostasi ex tenui similitudine singularium collectus” (tamże).

⁹⁵ „Tercia opinio est terministarum, qui ponunt universale tantum esse in terminis scriptis, vocalibus vel mentalibus” (tamże f. 53r).

⁹⁶ „Quorum ratio est ista, quia Sor, i. e. quodlibet animal individuum significat hominem cum condicionibus individuandis. Homo autem significat hominem sine his modis et quia res non potest esse universalis nec etiam conceptus, ut probatum est supra, relinquitur, quod tantum modo terminus est universalis et hii diffiniunt sic universale: Universale est terminus communis in conceptu sub simplici conceptu univoce significans significatum suum confuse sine circumstantiis individuandis, non transcendens, aptus supponere pro pluribus divisim” (tamże).

od aspektu rozważań – też mogą mieć cechy prawdziwości⁹⁷. Dopuszczał on więc pluralizm rozwiązań, aby uniknąć sporów doktrynalnych z realistami, którzy do tej pory działali na Uniwersytecie Praskim.

Z powyższych rozważań wynika, że na zorientowanym realistycznie Uniwersytecie Praskim w 2. ćwierćwieczu XV w. próbowano także reaktywować burydanizm. Impulsy przyszły z pobliskich uczelni w Krakowie i w Wiedniu, na których ten prąd filozoficzny został zmodyfikowany do założeń krakowskiej i wiedeńskiej *via communis*. Polscy uczeni zainicjonowali to przedsięwzięcie i wytrwali aż do połowy tego stulecia. Wiedeńscy przedstawiciele nowej fizyki dołączyli dopiero przy końcu 1. połowy tego wieku. Propagowane przez krakowskich i wiedeńskich filozofów poglądy musiały zdobyć jakąś akceptację u Czechów, skoro m.in. Buzko z Gdyna, Maurycy z Benessowa, Stanisław z Hneždna i Aleksander z Třebovia pod wpływem burydanizmu zmodyfikowanego przez krakowską, wiedeńską i praską wspólną drogę napisali swoje dzieła, które służyły do wykładów na Uniwersytecie Praskim. O ile czescy studenci zrazu odwiedzali Wiedeń, Lipsk i Kraków, to około połowy XV w. zaczęli też jeździć do Paryża, gdzie zapoznawali się z prężnym wersoryzmem, który zaczął stopniowo opanowywać Uniwersytet Praski⁹⁸.

A N E K S

QUAESTIONES SECUNDUM COMMUNEM SCHOLAM WIENNENSEM ET IOANNEM BURIDANUM SUPER I-VIII LIBROS 'PHYSICORUM' ARISTOTELIS

Praha, Státní knihovna ČSR. Cms IV. F. 18 (a. 1449-1450) f. 1r-130r.

1. I f. 1r-39r: – Circa initium primi libri 'Physicorum' queritur primo, utrum sciencia naturalis sit de omnibus rebus. Utrum sciencia naturalis sit sciencia de omnibus rebus? Pro illa questione est notandum, quod ipsa vlt tantum querere, cum dicitur, utrum sciencia naturalis sit de omnibus rebus, i. e. utrum in sciencia naturalis tractetur de omnibus rebus. Pro cuius intellectu meliori est advertendum ... X ... illud posset etiam teneri probaliter et primum etiam, sed primum est communius. Et sic est finis istius primi libri 'Physicorum' quinta feria post Elizabet [20 XI]... anno 1449.

1. II f. 39r-54v: – Circa initium secundi libri, utrum res artificiales sint distincte a rebus naturalibus. Pro illa questione notandum est ... X ... ultimo dicitur vel consimile propter primum motorem, qui alium motum producit hodie et alium cras in primo mobili. Et tantum de secundo 'Physicorum'.

⁹⁷ „Ex istis omnibus patet, quod iste omnes opiniones sunt vere diversimode considerate” (tamže).

⁹⁸ Zob. Š m a h e l. *Paris und Prag um 1450 ...* s. 66-72.

1. III f. 54v-75v: – Circa initium tertiū 'Phisicorum', utrum necesse est ignorato motu ignorare naturam. Pro questione notam est ... X ... et plura de ista materia videntur in Biridano et Alberto primo 'Celi', qui ibidem satis diffuse tractat illam materiam. Et tantum de tertiō 'Phisicorum'. Sit laus Deo omnipotenti.

1. IV f. 75v-90v: – Circa initium quarti libri 'Phisicorum' queritur primo, utrum locus sit equalis locato. Pro illa questione notandum ... X ... sicut yruno ex instructu nature sue horam sue speciei determinata iudicat et post hoc onificat.

1. V 90v-101r: – Circa quintum queritur, utrum generacio sit motus. Circa initium quinti libri 'Phisicorum' queritur primo. Pro illa questione notandum ... X ... ex quo patet, quod celum cum igne non faciunt unum contrarium accidentaliter, quia ad separationem eorum non requiritur violenta distraccio parcium.

1. VI f. 101r-112r: – Circa initium sexti libri 'Phisicorum' queritur primo, utrum puncta sint sibi invicem proxima in linea. Pro questione nota ... X ... quia non est in quiete in termino a quo, scilicet albedine. Et tantum de sexto 'Phisicorum' 1449.

1. VII f. 112r-118v: – Circa initium septimi 'Phisicorum' queritur, utrum omne, quod movetur, movetur ab aliquo alio a se, vel potest questio formari ulterius, videlicet sic, utrum aliquid potest agere in se ipsum vel pati a se ipso. Pro illa questione notandum ... X ... patet, quod velocitas motuum sequitur proporcionem proporcionum potenciarum activarum super suas resistencias. Et tantum de septimo huius in octava sancti Stephani anno 1450. Sequitur octavus liber 'Phisicorum', circa quem queritur primo.

1. VIII f. 118v-130v: – Circa initium octavi libri 'Phisicorum' queritur primo, utrum ad scienciam naturalem pertineat considerare de primo motore. Pro illa questione notandum est ... X ... Dicendum est, quod illa Dei simplicitas et indivisibilitas non derogat Trinitati personarum, simul enim dominus Deus simpliciter sine compositione aliqua et extensione aliqua est unus in essencia et in personis trinus, qui est super omnia benedictus in secula seculorum. Amen. Et sic est finis octavi 'Phisicorum'...

Tabula quaestionum, f. 131r-132r: 1. Utrum sciencia naturalis sit de omnibus rebus ... X ... 14. Utrum primus motor sit indivisibilis et nullam habens magnitudinem.

AN ATTEMPT TO REINTRODUCE BURIDANISM AT PRAGUE UNIVERSITY
IN SECOND QUARTER OF THE 15TH CENTURY

S u m m a r y

After the Hussities' wars the standard of teaching at Prague University began improving, then the philosophers from the neighboring universities took attempts to reintroduce Buridanism that had been in decline. In the 1430s the great Polish philosophers who stood on the ground of a modified Buridanism started popularizing in Prague the doctrine of man's happiness which man can achieve as a result of his activity, especially within his family. The 20-year activity of Martin of Lancias at Prague University proves that on the part of Poland the attempts to introduce Buridan terminology at the university were as early as the first half of the 15th century. In the 1440s also Vienna representatives of that line of thought helped reintroduce Buridanism. They intended, first of all, to renovate the knowledge of new physics. Some influences of Buridanism can be found in the commentary of a long-standing Prague lecturer, Buzko of Gdyn. Maurycy of Benessów, who was in favor of Prague *via communis*, inclined to accept some theses of new physics but rather the problems of universals he solved in line with moderate realism. Similarly to Stanislav of Hneždna (de Gnezna) he oscillated between a new Buridan physics and standpoints of „historical” Aristotle. In tune with *via communis* he propagated conciliatory solutions. Alexander of Třebovia was personally in favor of *via communis* which found its expression especially in philosophical physics where he favored the theory of impetus; in philosophical anthropology in which in harmony with the naturalistic tendencies he solved the problem of the connection between soul and body; in the theory of knowledge where he speaks about two aspects of truth grounded either on faith or on the human reason (variously understood) and the methodology of the science where, aside to demonstrative inference, he also approved of the dialectic. The revival of Buridanism in the 1430s and 1440s adapted to the assumptions of *via communis* of that century, and not to the authentic standpoints of Jan Buridan.

Translated by Jan Kłos